

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШКОЛЯРА-ПІДЛІТКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

INNOVATION AS A PERSONAL POTENTIAL OF A TEENAGE SCHOOLCHILD IN UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем інноваційності як особистісний потенціал школяра-підлітка на уроках української мови та літератури. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах розвитку інноваційної компетентності на уроках української мови та літератури. Спочатку COVID-19, потім військовий стан в Україні створили великі труднощі для підлітків, а саме змінення формату та перехід на дистанційну форму навчання. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та реформування освіти інноваційна компетентність виступає одним із базових результатів навчання, що забезпечує здатність школяра-підлітка ефективно навчатись, засвоювати матеріал, критично мислити та творчо вирішувати професійні й життєві завдання. Опанування підлітками сучасних освітніх технологій потребує високого розвитку інноваційності.

У статті висвітлена характеристика низки понять «компетентність», «інноваційна компетентність», «інноваційність», «освітні інновації» в умовах сучасної української школи та модернізації форм навчання. Висвітлено компетентнісний підхід, який є одним із головних концептуальних засад НУШ. Основна увага зосереджується на складовій інноваційної компетентності, її характеристиці, яка включає необхідні скілси для успішного виконання завдань пов'язаних з інноваціями.

Проаналізовано суперечності між цілями НУШ і традиційними підходами до викладання. Актуалізована проблема пошуку нових педагогічних умов та методів, що сприятимуть формуванню інноваційності, як складової особистісного потенціалу учнів у процесі вивчення української мови та літератури. Розглянуто питання формування інноваційності як важливого складника особистісного потенціалу школяра-підлітка.

Охарактеризовано сучасний урок у рамках нової української школи, який передбачає інтеграцію традиційних методів викладання із сучасними технологіями та інформаційними ресурсами.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтовуються педагогічні умови та методи формування інноваційної компетентності в учнів на уроках української мови та літератури, що відповідає вимогам трансформації освітнього середовища нової української школи.

Ключові слова: інноваційність, інноваційна компетентність, освітні інновації, нова українська школа.

The article is devoted to one of the current problems of innovativeness as a personal potential of a teenage schoolchild in the lessons of the Ukrainian language and literature. The main attention is focused on the theoretical and methodological principles of developing innovative competence in the lessons of the Ukrainian language and literature. First, COVID-19, then martial law in Ukraine created great difficulties for teenagers, namely, changing the format and switching to a distance learning form. In the conditions of the rapid development of information and communication technologies and educational reform, innovative competence is one of the basic learning outcomes, which ensures the ability of a teenage schoolchild to effectively learn, assimilate material, think critically and creatively solve professional and life tasks. The mastery of modern educational technologies by teenagers requires a high level of development of innovativeness.

The article highlights the characteristics of a number of concepts of «competence», «innovative competence», «innovation», «educational innovations» in the conditions of a modern Ukrainian school and the modernization of forms of education. The competency-based approach, which is one of the main conceptual foundations of the Ukrainian School, is highlighted. The main attention is focused on the component of innovative competence, its characteristics, which include the necessary skills for the successful implementation of tasks related to innovations.

The contradictions between the goals of the Ukrainian School and traditional approaches to teaching are analyzed. The problem of finding new pedagogical conditions and methods that will contribute to the formation of innovation as a component of the personal potential of students in the process of studying the Ukrainian language and literature is highlighted. The issue of the formation of innovation as an important component of the personal potential of a teenage student is considered.

The modern lesson within the framework of the new Ukrainian school is characterized, which involves the integration of traditional teaching methods with modern technologies and information resources.

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, pedagogical conditions and methods for the formation of innovative competence in students in the lessons of the Ukrainian language and literature are substantiated, which meets the requirements of the transformation of the educational environment of the new Ukrainian school.

Key words: innovativeness, innovative competence, educational innovations, new Ukrainian school.

УДК 373.5:37.091.2:37.015.3-053.6
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/87.13>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Нестеренко Л.В.,
аспірантка кафедри освітології та педагогіки мистецтва
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Запоріжжя, Україна)

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна українська школа перебуває у процесі реформування відповідно до концепції НУШ (нова українська школа), яка орієнтує освітній процес на розвиток ключових компетентностей. Однією з ключових характеристик стає інноваційність – здатність генерувати нові ідеї, мислити креативно

та застосовувати нестандартні підходи. У цьому питанні особливої актуальності набуває питання формування інноваційності як важливого складника особистісного потенціалу школяра-підлітка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням проблеми інноваційності як однієї з ключових компетентностей школяра-підлітка

в умовах нової української школи займалися українські науковці, наприклад О. Слижук досліджував формування інноваційності, як ключової компетентності в учнів 7 класу на уроках літератури; Л. Гриневич, Н. Морзе, О. Ігнатівич та І. Шинкарук займалися визначенням понять «інноваційність» та «освітні інновації»; А. Олійник та Т. Яценко досліджували шляхи формування ключових компетентностей учнів 7-9 класів на уроках української мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На практиці виявляються суперечності між цілями НУШ і традиційними підходами до викладання. Зокрема, уроки української мови та літератури, мають значний потенціал для розвитку інноваційної компетентності підлітка-школяра, адже ці предмети передбачають роботу з текстами, створення власних висловлювань, інтерпретацію художніх образів та формування ціннісних орієнтацій. Тому актуальною є проблема пошуку нових педагогічних умов та методів, що сприятимуть формуванню інноваційності як складника особистісного потенціалу учнів у процесі вивчення української мови та літератури.

Мета статті. Теоретично дослідити та обґрунтувати інноваційність як особистісний потенціал школяра-підлітка, її особливості та методи формування.

Виклад основного матеріалу. Нова українська школа (НУШ) формує сучасне освітнє середовище, яке базується на нових підходах до змісту, структури та виховання на основі цінностей, орієнтуючись на потреби учня. Такий підхід відображає світові тенденції в освітній галузі, закріплені, зокрема, в рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо розвитку ключових компетентностей навчання протягом усього життя [5].

Компетентнісний підхід складно переоцінити, адже він став одним із головних концептуальних засад НУШ. Стратегічна увага приділяється ключовим компетентностям і їх потенціалу в освітній галузі. Це, своєю чергою, впливає на розробку вимог до обов'язкових результатів навчання учнів, що формуються в рамках цього контексту. Українське освітнє законодавство окреслило терміни «компетентність» та «ключові компетентності», наголошуючи на їхній важливості. Поняття компетентності охоплює динамічну взаємодію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей, які дозволяють людині успішно інтегруватися в суспільство, виконувати професійні обов'язки і продовжувати навчання. Ключові компетентності визначають ті аспекти знань та вмінь, які є необхідними для самореалізації особистості, активного громадянського життя, соціальної адаптації й працевлаштування. Вони забезпечують здатність людини до успіху протягом усього життя. Ключові компетентності

мають інтегративний і універсальний характер, оскільки формуються через зміст кожного навчального предмета. Вони важливі для кожної дитини незалежно від її віку чи планів на майбутнє й потенційно застосовні учнями у різних сферах діяльності [5].

Інтегративний підхід основних чинників Нової української школи (НУШ) реалізується через формування наскрізних умінь, які є спільними для всіх ключових компетентностей. Це ще раз підкреслює, що реформування освіти в напрямку компетентнісного навчання передбачає розвиток у школярів не лише окремих знань і навичок, але й комплексних дій, спрямованих на самостійне осмислення та пізнання. У таких умовах дитина стає активним учасником освітнього процесу. Для досягнення компетентнісних цілей НУШ важливо орієнтувати всі складові освітнього контенту: нові типи навчальних програм, систему завдань із компетентнісною структурою та інші ресурси. Кожен із цих компонентів перетворюється на методологічний елемент навчання, що спрямований на підтримку самостійного пошуку, стимулювання пізнавальної активності учнів і формування соціально важливих цінностей, а також розвитку критичного та творчого мислення [5].

Реформа «Нова українська школа» зумовлює суттєве оновлення як змісту, так і процесів літературної освіти, водночас вводячи сучасні підходи до визначення очікуваних результатів навчання. Зокрема, курс української літератури в рамках НУШ орієнтований на розвиток предметної читацької компетентності та ключових навичок учнів [1].

Центральна ідея реформованої школи акцентує увагу на вихованні активних та відповідальних громадян, які вміють критично осмислювати інформацію, творчо вирішувати складні задачі та впроваджувати інноваційні рішення. Ці якості стають можливими завдяки набуттю відповідних компетентностей. У Законі України «Про освіту» серед ключових компетентностей, які мають формуватися на етапі загальної середньої освіти, виділяється інноваційність [1].

Інноваційність у навчанні посідає чільне місце в усіх галузях освіти, зокрема мовнолітературній. Згідно з «Державним стандартом базової середньої освіти» (2020), інноваційність визначається як здатність учня адаптуватися до змін і подолання труднощів, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у своєму середовищі (школа, родина, громада тощо), а також уміння ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати внутрішню стійкість і впевненість для успішного навчання й досягнення результатів [2].

Перші дослідження інноваційної компетентності провело Міністерство освіти Данії в рамках співпраці з ОЕСР. У цьому дослідженні додана важлива компетентність – «творча та інноваційна» [1].

Українські дослідники, зокрема Лілія Гриневич, розглядають інноваційність як сукупність відкритості до нових ідей, готовності до змін у цілому спектрі життєдіяльності – від класу до громади, а також системного формування знань, умінь та цінностей, які забезпечують успішне майбутнє навчання, професійну діяльність і інтеграцію до суспільства [1].

Складові інноваційної компетентності включають такі навички, як толерантність до ризику, вирішення проблем, інтегроване мислення, комунікація, спостережливість, експериментування, планування, постановка цілей тощо [1].

Освітні інновації охоплюють глибокі зміни змісту, методів та форм організації освітнього процесу. Вони спрямовані на підвищення ефективності навчання та досягнення значно якісніших результатів. Інновації постають як системні зміни, що передбачають апробацію, доведення ефективності та потенціал масштабованості [9].

Особливу роль у цьому процесі відіграють підручники та цифрові технології, які є лише засобами для реалізації системного формування інноваційних навичок. Це вимагає ретельно продуманих завдань і комплексного підходу до їх впровадження. Вивчення української літератури у 7 класі може стати потужним інструментом формування ключових компетентностей шляхом акцентування на аксіологічний склад [7].

Сучасний урок у рамках нової української школи передбачає інтеграцію традиційних методів викладання із сучасними технологіями та інформаційними ресурсами, включаючи можливості інтернету та спеціалізоване програмне забезпечення. Інноваційні технології набувають популярності як надзвичайно дієві засоби наочності, до яких належать презентації, електронні журнали, інтерактивні завдання та освітні ігри [8].

Для використання новітніх технологій на уроках української мови та літератури в НУШ важливими компонентами є [8]:

- обізнаність із сучасними технологічними інструментами;
- належний рівень оволодіння їх змістом і методами застосування;
- культура інтеграції інновацій у навчальний процес.

Готовність до впровадження інноваційної діяльності має багатокомпонентну структуру, що охоплює необхідні якості, характеристики та знання. Саме вони виступають фундаментом для успішної реалізації освітніх завдань у контексті сучасного шкільного середовища [8].

Осмислений підхід до сприйняття літературних творів сучасності, виконання дослідницьких і проєктних завдань, а також взаємодія із загальнолюдськими ідеями сприяє поступовому формуванню готовності учнів активно долучатися до життя

соціуму. Це відповідає основній меті впровадження інноваційності як ключової компетентності Нової української школи (НУШ) [7].

Отже, здатність успішно навчатися, мотивація та виховання почуття патріотизму, психологічної стійкості у вирішенні складних завдань і критичних ситуацій є результатом розвитку інноваційності. У єдності з іншими компетентностями ця якість стає передумовою формування гармонійної особистості, яка здатна реалізувати свій творчий потенціал на благо суспільства та держави.

С. Кириленко у своїх дослідженнях визначає «інноваційну компетентність» як систему мотивації, знань, умінь та особистих якостей педагога, що забезпечують ефективне використання новітніх освітніх технологій у практиці [4].

А. Ігнатович додає, що це поняття охоплює спеціальні теоретичні знання з педагогічної інноватики й теорії інноваційної педагогічної діяльності, а також навички ефективного застосування отриманих знань [3].

Таким чином, інноваційна компетентність передбачає здатність педагога реалізовувати всі етапи інноваційної діяльності.

На уроках української мови та літератури в рамках навчання учнів 7-го класу в системі НУШ увага до формування інноваційності зосереджена на кількох ключових аспектах: життєстійкості, потребі участі в соціальних змінах та здатності успішно навчатися.

Інноваційність постає як необхідна риса для сучасної людини, яка повинна адаптуватися у світі, що постійно змінюється. Завдяки формуванню в учнів навичок реагувати на виклики, долати труднощі, мотивувати себе для саморозвитку й навчання створюються умови для розвитку інноваційності як однієї з ключових компетентностей [10].

Центральну роль у цьому процесі відіграє педагог – він є ініціатором, мотиватором та організатором навчальної діяльності. Учитель стимулює учнів до пізнання, створює умови для формування їхньої креативності через запровадження новітніх підходів до викладання, сучасних форм і методів навчання. Правильно підібрані дидактичні інструменти дозволяють сформувати на уроці розвивальне освітнє середовище, орієнтоване на взаємодію всіх учасників процесу [6].

Особливе значення у формуванні ключових компетентностей в учнів 7 класу з української мови має якісне планування уроків. Змістове наповнення тематичних блоків та всього курсу повинно сприяти гармонійному розвитку предметних і ключових знань та навичок. Продумана структура уроку з узгодженням очікуваних освітніх результатів із формами навчальної діяльності забезпечує системний і цілісний розвиток учнів. Це допомагає їм не тільки засвоїти отримані знання, але й сформувати критично важливі вміння для успішного самореалізування у сучасному суспільстві.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи результати теоретичного дослідження слід підкреслити що проблема розвитку інноваційності школяра-підлітка має велике значення для педагогіки. В умовах нової української школи інноваційність розглядається не лише як окремий елемент освітнього процесу, а як інтегрована ключова компетентність, що забезпечує здатність учня критично мислити, шукати нестандартні рішення, виявляти ініціативу та адаптуватись до динамічних соціокультурних і технологічних змін.

У статті було визначено сутність понять «інноваційність» та «освітні інновації». Інноваційність школяра-підлітка інтерпретується як особистісний потенціал, що виявляється у готовності до творчого пошуку, схильності експериментувати, відкритості до нового досвіду та прагнення до самореалізації в навчанні. Освітні інновації у свою чергу виступають системою нових підходів, методів та технологій спрямованих на оптимізацію освітнього простору, активізацію мислення та розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти. Отже у взаємодії цих двох понять реалізується нова парадигма навчання в НУШ, зорієнтована на учня як активного суб'єкта пізнання.

Важливе місце у формуванні інноваційності займають уроки української мови та літератури, оскільки вони забезпечують розвиток не лише мовно-комунікативної функції, а й креативних, когнітивних та ціннісних умінь.

З огляду на аналіз проведених досліджень, можна стверджувати, що інноваційність є не випадковим чи допоміжним елементом особистісного розвитку підлітка, а його базовим потенціалом, який слід цілеспрямовано розвивати в освітньому процесі. Умови НУШ створюють передумови для цього завдяки орієнтації на діяльнісний підхід та використання сучасних технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Бойко М. А. Наукова освіта як основа формування інноваційно компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 77 (3). С. 1–26.
2. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyakipitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 20.09.2025).
3. Ігнатів О. М. Специфіка фахової інноваційної культури педагогічних працівників вищих навчальних закладів. *Проблеми сучасної психології*. 2009. № 6. С. 272–282.
4. Кириленко С. Інноваційна компетентність – важлива складова педагогічної діяльності сучасного вчителя. «Молодий вчений». 2023. № 6. С. 42–46.
5. Малієнко Ю. Б. Ключові компетентності як інтегративний показник Нової української школи. *Педагогічна освіта*. 2020. № 1. С. 1–2.
6. Олійник А. Шляхи формування ключових компетентностей учнів 7-9 класів на уроках української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2025. № 34. С. 249–259.
7. Слижук О. А. Формування в учнів 7 класу інноваційності як ключової компетентності в процесі літературної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти*. 2024. № 1. С. 1–4.
8. Черевична Л. О. Впровадження сучасних інноваційних технологій в освітній процес нуш. *Сучасна освіта в реаліях та перспективах*. 2023. № 5. С. 90–98.
9. Шинкарук І. Освітні інновації як інструмент розвитку педагогічної майстерності в умовах НУШ. *Орієнтири національної освіти в умовах сьогодення*. 2025. № 1. С. 129–134.
10. Яценко Т. О. Підручник літератури для 5 класу Нової української школи як засіб формування ключових компетентностей учнів. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 45. С. 131–135.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 31.10.2025
 Дата публікації: 20.11.2025